

CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN TÍNH TIÊU CHÍ THU NHẬP CẤP XÃ TRONG XÂY DỰNG NÔNG THÔN MỚI

*Trần Thanh Bình**

Thực hiện Quyết định số 491/QĐ-TTg ngày 16/4/2009 và Quyết định số 342/QĐ-TTg ngày 20/02/2013 của Thủ tướng Chính phủ Sửa đổi Quyết định số 491/QĐ-TTg một số Tiêu chí quốc gia về nông thôn mới (NTM); Thông tư 54/2009/TT-BNNPTNT ngày 21/8/2009 của Bộ NNPTNT về việc hướng dẫn thực hiện bộ tiêu chí quốc gia về nông thôn mới, trong đó yêu cầu tính toán tiêu chí thu nhập theo phương pháp điều tra chọn mẫu khảo sát mức sống của Ngành Thống kê do xã tự điều tra và các văn bản của các Bộ, ngành trung ương. Trên thực tế chưa có một văn bản nào để triển khai thực hiện ở địa phương, cơ sở (cấp xã). Trong khi chờ các văn bản của bộ, ngành trung ương. Cục Thống kê Hà Tĩnh đã dựa trên các phương pháp thống kê hiện hành, trong đó có phương pháp thu thập, tính toán và hạch toán theo tài khoản quốc gia, đặc biệt phương pháp luận tính thu nhập trong khảo sát mức sống (điều tra kinh tế hộ gia đình). Để thực hiện các quyết định của Chính phủ về xây dựng nông thôn mới, phát huy toàn bộ nội lực và vai trò trách nhiệm của các Bộ, ngành; chúng tôi đưa ra cơ sở lý luận và thực tiễn tính toán tiêu chí thu nhập cấp xã tại tỉnh Hà Tĩnh như sau:

1. Cơ sở lý luận:

Hiện nay, ngành Thống kê đồng thời tính hai chỉ tiêu: GDP bình quân đầu người và chỉ tiêu thu nhập bình quân đầu người. Hai chỉ tiêu này có hai phạm vi tính toán và phương pháp thu thập khác nhau, tất nhiên cũng có ý nghĩa khác nhau. Mục tiêu của chỉ tiêu thu nhập khu vực nông thôn là hoàn toàn trùng khớp với thu nhập theo khảo sát mức sống. Tuy nhiên cần nghiên cứu tiếp cận chỉ tiêu thu nhập bình quân đầu người khó có thể thực hiện bằng phương pháp điều tra chọn mẫu như cuộc điều tra khảo sát mức sống. Nếu theo phương pháp tính GDP có tính kê khai nhiều hơn và sử dụng phương pháp khảo sát mức sống để điều tra, tính toán, phúc tra của phương pháp tính theo GDP.

1.1 Tính theo phương pháp biên soạn hệ thống tài khoản quốc gia ở Việt Nam (gọi tắt là phương pháp tính GDP): Hiện nay chúng ta đang thực hiện theo phương pháp sản xuất kết hợp với phương pháp sử dụng cuối cùng (còn có phương pháp thu nhập). Trên thực tế chúng ta đã tính cho phạm vi toàn quốc, và tạm tính áp dụng với cấp tỉnh, hiện nay chúng ta đang sử dụng phương pháp này,

* Phó Cục trưởng Cục Thống kê Hà Tĩnh

chưa tính được cho cấp huyện và cấp xã.

Theo phương pháp tính GDP thì tính toàn bộ kết quả hoạt động kinh tế trên một lãnh thổ. Trên thực tế khó khăn trong việc hạch toán theo lãnh thổ và thu nhập chuyển nhượng từ bên ngoài. Trên thực tế tính cụ thể cho từng lĩnh vực sản xuất, cụ thể:

Lĩnh vực nông, lâm nghiệp và thủy sản: Kể cả hai phương pháp GDP và phương pháp khảo sát mức sống cũng tính giá trị sản xuất theo phương pháp tính lượng nhân với đơn giá. Nhưng đối với phương pháp GDP thì tính cho toàn bộ lãnh thổ, riêng khảo sát mức sống tính cho từng hộ gia đình điều tra mẫu.

Các lĩnh vực sản xuất còn lại, đối với khu vực nông thôn có quy mô hoạt động thường không lớn, như: ngành công nghiệp, ngành vận tải, ngành xây dựng, ngành thương mại dịch vụ, ngành dịch vụ khác. Để thu thập được số liệu này chúng ta cũng đã sử dụng các phương pháp của cuộc điều tra chọn mẫu để tính giá trị sản xuất cho toàn bộ theo ngành kinh tế trên địa bàn cấp tỉnh và toàn quốc. Vấn đề này chúng ta cũng có thể áp dụng kê khai toàn bộ theo ngành kinh tế áp dụng cho cấp xã và chỉ sử dụng phương pháp điều tra mẫu để kiểm tra, phúc tra, suy rộng theo ngành kinh tế trên địa bàn cấp xã.

1.2. Đối với phương pháp khảo sát mức sống: chúng ta đang sử dụng phương pháp điều tra chọn mẫu đại diện cho cấp tỉnh và trung ương; cũng chưa tính toán được cho cấp huyện và cấp xã.

Theo tài liệu hướng dẫn khảo sát mức sống: Về phạm vi và quy mô thu thập, để đánh giá thu nhập của một địa phương (quốc gia và cấp tỉnh), để tính thu nhập của dân cư phải thu thập các hoạt

động với 21 ngành kinh tế quốc dân và điều tra số lượng mẫu 750 hộ tại 50 địa bàn đại diện cho cấp tỉnh và đại diện cho quốc gia.

2. Cơ sở thực tiễn:

2.1. Trong khi chưa có phương pháp luận riêng cho việc tính toán thu nhập cho cấp xã; việc thực hiện tính toán tiêu chí thu nhập cấp xã cần vận dụng các phương pháp khoa học thống kê một cách nhuần nhuyễn; thậm chí cần phải sử dụng đồng thời các phương pháp luận (nhiều phương pháp), như: Phương pháp trong tính toán GDP và phương pháp luận trong điều tra khảo sát mức sống kinh tế hộ gia đình; phương pháp thống kê kê khai v.v.

2.2. Về điều tra mẫu trong điều tra thống kê thường chỉ đạt được đại diện cho cấp quốc gia, một số ít cuộc điều tra cho cấp tỉnh và rất ít cuộc điều tra cho cấp huyện, khó có thể đại diện cho cấp xã. Trên thực tế, một số cuộc điều tra có quy mô lớn như cuộc khảo sát mức sống để xác định tỷ lệ nghèo. Đây là cuộc điều tra chọn mẫu để điều tra kinh tế hộ gia đình trên địa bàn tỉnh Hà Tĩnh mỗi kỳ điều tra 50 hộ với 50 địa bàn. Kết quả điều tra khảo sát kinh tế hộ gia đình được sử dụng cho toàn quốc về tỷ lệ nghèo. Việc công bố tỷ lệ nghèo cho từng địa phương cấp tỉnh mang tính pháp lý và có tầm chiến lược trong phát triển kinh tế xã hội toàn quốc và cho từng vùng kinh tế. Cụ thể bao nhiêu hộ nghèo, và ở đây là điều ngành thống kê không thể cho phép. Vấn đề này, các địa phương đang theo phương pháp ngược để tìm ra hộ nghèo và đã thực hiện các chính sách cho hộ nghèo. Nói như vậy, kết quả điều tra khảo sát mức sống theo điều tra chọn mẫu để tính toán tỷ lệ nghèo chỉ sử dụng cho quốc gia, và sử

dụng một phần cho tỉnh cho việc xây dựng chiến lược phát triển kinh tế. Vấn đề tính toán thu nhập bình quân theo phương pháp chọn mẫu lại càng không thể sử dụng được cho phạm vi lãnh thổ nhỏ hơn như cấp tỉnh, cấp huyện và đặc biệt là cấp xã; trong đó có nhiều nguyên nhân, như nguyên nhân sai số chọn mẫu và sai số phi mẫu.

2.3. Kết quả thực hiện Công văn 375 CTK-NN ngày 16/12/2012 tại Hà Tĩnh: Qua kiểm tra 3 huyện có 3 xã đăng ký về đích, Chi cục Thống kê huyện Kỳ Anh đã hướng dẫn tất cả các xã trong toàn huyện triển khai thực hiện khá tốt. Riêng xã Kỳ Tân, huyện Kỳ Anh làm tốt hơn về hồ sơ, phục vụ cho công tác kiểm tra, phúc tra, đăng ký về đích năm 2013. Trong đó, sai số lớn nhất là phần giá trị gửi từ nước ngoài về đưa vào thu nhập của hộ gia đình là quá lớn, hơn hai lần rưỡi (267,86%) đã được loại trừ.

Thuận lợi trong thực hiện Công văn 375 CTK-NN của Cục Thống kê là cấp xã tự kê khai, dễ làm; cấp huyện và cấp tỉnh dễ kiểm tra, phúc tra, điều tra chọn mẫu để kiểm tra một số chỉ tiêu trong quá trình tính toán. Hạn chế trong quá trình thực hiện là đang hoài nghi, chưa có văn bản chính thức và thống nhất của toàn quốc, tính pháp lý không cao, nên một số huyện triển khai chưa quyết liệt.

3. Kết luận và kiến nghị

3.1. Từ cơ sở lý luận và thực tiễn, việc tính toán chỉ tiêu thu nhập cho cấp xã không thể sử dụng phương pháp điều tra chọn mẫu (như đã nêu ở trên). Thực tế sử dụng hài hoà cả hai phương pháp. Cục Thống kê Hà Tĩnh đã hướng tính toán cho cấp xã theo Công văn 375 CTK-NN ngày 16/12/2012 của

Cục trưởng Cục Thống kê Hà Tĩnh. Tuy nhiên cũng còn một số tồn tại nhỏ, cần phải được khắc phục và bổ sung kịp thời (sẽ nêu phần sau).

3.2. Để tính toán chỉ tiêu thu nhập trong xây dựng nông thôn mới cho cấp xã phải được dựa trên hai phương pháp luận cơ bản là: hạch toán tài khoản quốc gia và phương pháp luận của cuộc điều tra khảo sát mức sống hộ gia đình; dựa vào hai phương pháp thống kê: kê khai toàn bộ và phương pháp điều tra chọn mẫu.

3.3. Đối với áp dụng phương pháp hạch toán tài khoản quốc gia cũng theo phương pháp sản xuất toàn bộ nền kinh tế trên địa bàn xã.

Thực tế đã tính toán được cho ngành nông, lâm nghiệp và thủy sản theo phương pháp tính giá trị sản xuất (bằng lượng nhân với đơn giá);

Tính giá trị sản xuất các ngành công nghiệp, xây dựng, vận tải, dịch vụ: Sử dụng kết quả cuộc điều tra cá thể 01/10 hàng năm kết hợp với kê khai tất cả các đơn vị cá thể trên địa bàn xã. Trên thực tế, nông nghiệp, nông thôn là chủ yếu, nên khối cá thể hoạt động phi nông, lâm nghiệp và thủy sản trên địa bàn xã có số lượng rất ít (khoảng dưới 300 cơ sở mỗi xã). Riêng lĩnh vực các doanh nghiệp tính toán riêng (nêu ở phần sau).

Phần dịch vụ: Bao gồm cán bộ công chức, viên chức trên địa bàn xã nếu làm trên địa bàn xã thì được tính dựa theo bảng lương; phần cán bộ, công chức làm việc ngoài địa bàn xã được lập bảng kê, kê khai toàn bộ số người và thu nhập trên địa bàn xã.

3.4. Sử dụng phương pháp luận của cuộc điều tra khảo sát mức sống để tính toán các phần phân

phối lại: Nhận lương hưu, chính sách, trợ cấp xã hội và phần chuyển nhượng từ bên ngoài về xã, bao gồm tiền công, tiền lương, kể cả các lĩnh vực nhận tiền công, tiền lương của tại các doanh nghiệp ở mục 3.2 nêu trên.

Sử dụng khảo sát mức sống để thống nhất khái niệm về số liệu dân số của xã để tính toán thu nhập bình quân. Đang có ý kiến đề xuất theo khái niệm của dân số, cộng thêm phần học sinh và sinh viên.

3.5. Sử dụng các hệ số chi phí trung gian đã được ban hành trong cuốn Hệ số cơ bản của Hệ thống tài khoản quốc gia năm 2007 do Nhà xuất bản Thống kê phát hành. Tuy nhiên cũng cần nghiên cứu thêm chi phí trung gian của lĩnh vực xây dựng (sẽ nêu ở phần sau).

3.6. Sửa đổi bổ sung Công văn 375 CTK-NN của Cục Thống kê cho tương đối hoàn thiện trên một nội dung sau:

- Đối với tất cả các doanh nghiệp trên địa bàn xã: Chỉ tính phần thặng dư (hay lãi gộp). Còn đối với công nhân chỉ kê khai danh sách thu nhập của những lao động trên địa bàn xã. Nếu lấy cả doanh thu đang còn bao gồm doanh thu các công trình dự án ngoài địa bàn xã và thu nhập cũng bao gồm lao động ngoài địa bàn xã.

- Sử dụng Hệ số cơ bản trong tài khoản quốc gia năm gần nhất: Nếu sử dụng chi phí, phải cộng thêm tỷ lệ khấu hao, tỷ lệ nộp thuế đang nằm trong GDP; số còn lại mới gọi là thu nhập; hoặc ngược lại, nếu sử dụng hệ số thu nhập phải trừ đi tỷ lệ khấu hao và tỷ lệ nộp thuế.

- Bổ sung Công văn 375 CTK-NN về lập bảng kê hộ, gia đình có nguồn thu nhập từ ngoài địa bàn xã gửi về theo từng thôn xóm.

3.7. Phương pháp lập hồ sơ để tính toán chỉ tiêu thu nhập cho cấp xã: Ngành Thống kê hướng dẫn nghiệp vụ, giao cho cấp xã (Văn phòng thống kê và tài chính cấp xã) tự kê khai. Ngành thống kê các cấp thẩm tra số liệu.

3.8. Thẩm tra số liệu thu nhập cho cấp xã: Ngành Thống kê sử dụng phương pháp phúc tra (điều tra chọn mẫu) sau khi đã có hồ sơ kê khai ở trên. Thành lập đoàn công tác ngành thống kê cấp tỉnh (phòng Dân số Văn xã và Phòng thống kê Nông nghiệp phối hợp với thống kê cấp huyện tiến hành thẩm tra, phúc tra, điều tra chọn mẫu để kiểm tra lại số liệu theo phương pháp đã kê khai ở trên đối với những xã đăng ký về đích trong năm. Đối với các xã còn lại do thống kê cấp huyện thẩm tra.

3.9. Lưu ý trong quá trình hướng dẫn nghiệp vụ tính toán chỉ tiêu thu nhập cho cấp xã, cần chú ý Điều 1, Mục 2, Điểm đ của Quyết định số 352 QĐ-TTg của Thủ tướng chính phủ về việc sửa đổi bổ sung Quyết định 491 QĐ-TTg để tránh hiện tượng thành tích trong kê khai thu nhập cấp xã: "Các xã đạt chuẩn phải có tốc độ tăng thu nhập bình quân đầu người của xã không thấp hơn tốc độ tăng thu nhập bình quân đầu người tối thiểu khu vực nông thôn của vùng do Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn phối hợp cùng với Bộ Kế hoạch và Đầu tư hướng dẫn chi tiết và công bố"/.

(Xem tiếp trang 4)

(Tiếp theo trang 14)

Tài liệu tham khảo:

(1) Quyết định 491/QĐ-TTg ngày 16/4/2009 và Quyết định số 342/QĐ-TTg ngày 20/02/2013 của Thủ tướng Chính phủ Sửa đổi Quyết định số 491/QĐ-TTg một số Tiêu chí quốc gia về nông thôn mới (NTM).

(2) Thông tư 54/2009/TT-BNNPTNT ngày 21/8/2009 của Bộ NNPTNT về việc hướng dẫn thực hiện bộ tiêu chí quốc gia về nông thôn mới.

(3) Phương pháp biên soạn hệ thống tài khoản quốc gia ở Việt Nam (SNA)- Nhà xuất bản Thống kê - 1998.

(4) Phương án điều tra khảo sát kinh tế hộ gia đình ban hành kèm theo QĐ số 754/QĐ-TCTK ngày 21/11/2011 của Tổng cục trưởng Tổng cục Thống kê.

(5) Những Hệ số cơ bản của Hệ thống tài khoản quốc gia năm 2007- Nhà xuất bản Thống kê - 2010.

(6) Công văn 375 CTK-NN, ngày 26/12/2012 của Cục trưởng Cục Thống kê Hà Tĩnh về việc tạm tính thu nhập cấp xã trong xây dựng nông thôn mới.